

ПИТАННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО МОВОЗНАВСТВА І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

DOI: 10.18524/2307-4558.2023.40.300471

УДК 811.163.2:27-36:801.7:930.272ТЕО

СТОЯНОВА Дарина Федорівна,кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна; тел.: + 38 066 9499087; e-mail: darinazakun78@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9741-2519>

NOMINA AGENTIS TA NOMINA ACTORIS В ОДЕСЬКОМУ СПИСКУ «МАЛОГО ЗБІРНИКА ПОВЧАНЬ» ТЕОДОРА СТУДИТА ХVІІІ СТ.

Анотація. *Метою* даної статті є визначення словотвірних та лексико-семантичних особливостей найменувань *nomina agentis* та *nomina actoris*, зареєстрованих у «Малому збірнику повчань» Теодора Студита, на підставі чого схарактеризувати дані мовні одиниці як засоби архаїзації чи модернізації (осучаснення та наближення до народно-розмовної мови) тексту. *Предмет* дослідження — словотвірні та лексико-семантичні особливості іменників *nomina agentis* та *nomina actoris*. Дослідження ґрунтується на основі аналізу Одеського списку «Малих катехиз», що входить до збірника № 1/154, який зберігається в Одеській національній науковій бібліотеці. Усі зафіксовані іменники *nomina agentis* та *nomina actoris* поділяються за походженням на дві групи: питомі слов'янські мовні одиниці та запозичені; корінні слов'янські лексеми серед кожного номінативного ряду розподіляються на групи за словотвірними типами. У межах словотвірних типів відокремлюються лексико-семантичні групи. Виділення 2 лексико-семантичних груп — назв осіб за видом діяльності, характером занять, професією та номенів за характерними принципами поведінки — можливе для кожного словотвірного типу. Виокремлення інших лексико-семантичних груп є факультативним. Встановлено, що для слов'янських найменувань *nomina agentis* найбільш продуктивними словотвірними формантами виявилися -тел, -ннк, -ец, непродуктивними -нда, *-жь та одиничним -ау, для утворення для назв *nomina actoris* найчастіше використовується афікс -ннк, дуже рідко -ар. Відома науці стилістична диференціація між книжним афіксом -тел, афіксами -ннк, -ец, які могли брати участь як у творенні книжних елементів, так і народно-розмовних, «Малих катехизах» не простежується. *Результати* дослідження дають змогу зробити *висновок* про низку факторів, якими могло бути спричинене це явище: особливості змісту проповідей, індивідуальне відчуття книжника мовної норми, який працював над текстом, його підхід до підбору лексики та орієнтація на специфіку аудиторії, для якої призначалися тексти — добре підготовлені та освічені церковні служителі, ченці. Іншомовні запозичення представлені лише грецизмами, більшість з яких була засвоєна в давню епоху. *Перспективи подальших досліджень* вбачаємо в конкретизації ролі церковнослов'янської мови східної редакції на продуктивність даних словотвірних типів.

Ключові слова: Теодор Студит, «Малий збірник повчань», *nomina agentis*, *nomina actoris*, словотвірний тип, словотвірний формант, мовна норма.

Постановка проблеми. Дослідження болгарської рукописної спадщини до сьогодні залишається однією з визначальних задач сучасної мовознавчої болгаристики. Особливо пильної уваги вимагає студіювання пам'яток новоболгарської доби ХVІІ–ХVІІІ ст., цінність яких полягає в тому, що вони відображають зміни мовної структури, пов'язані насамперед з перебудовою синтетичного ладу болгарської мови на аналітичний, ілюструють інтенсивність проникнення прогресивних інновацій живого мовлення до писемної форми мови, а також демонструють спробу синхронізації писемної мови з реальними живомовними процесами та явищами. Вивчення новоболгарського рукописного надбання на всіх мовних рівнях, зокрема словотвірному, дає змогу простежити механізм складного й суперечливого процесу формування нової мовної норми в епоху болгарського Проторенесансу. Необхідність звернення саме до назв осіб за характером їх занять та родом діяльності у рукописах зазначеного періоду визначається насамперед антропологічною спрямованістю сучасної мовознавчої науки, історико-лінгвістичних студій зокрема, а також тим беззаперечним фактом, що найменування виконавців дії складають одну з найчисельніших у кількісному, найбагатшу у словотвірному та найбільш динамічну з точки зору поповнення та реагування на соціально-історичні зрушення лексико-семантичну групу, про що неодноразово відзначалось в численних дослідженнях (Ковалик І. І., Кровицька О., Сердега Р. Л., Смольська А. К., Радева В.). Крім того, подібні розвідки допоможуть конкретизувати наявні в науці знання про пошук принципів відбору адекватних мовних засобів для формування писемної мовної системи, яка б обслуговувала церковно-релігійні та духовні потреби тогочасного болгарського суспільства.

Наше дослідження ґрунтується на основі аналізу іменників *nomina agentis* та *nomina actoris*, зафіксованих у «Малому збірнику повчань» (або «Малих катехизах») Теодора Студита (759–826 pp.).

Комплекс проповідей видатного візантійського письменника, церковного та суспільного діяча, монаха, аскета, автора монастирського уставу входить до складу рукопису XVIII ст. № 1/154 (старий шифр 38/64), що зберігається у Відділі рідкісних видань та рукописів Одеської національної наукової бібліотеки.

Зв'язок з попередніми дослідженнями й публікаціями. Ясна річ, назви осіб, серед яких і *nomina agentis* та *nomina actoris* як їх найбільш репрезентативна макрогрупа, здавна викликали науковий інтерес у багатьох дослідників, зокрема у таких видатних славістів та знавців історії слов'янських мов, як А. Вайян, В. Вондрак, А. Лескин, А. Мейє, Ф. Міклошич, Ф. Славський. У болгаристичній лінгвістичній традиції ці найменування також відносно добре досліджені. Чимало праць присвячено різноаспектному описанню мовних одиниць, що іменують виконавців дії, на різних етапах історичного розвитку болгарської мови: староболгарському (А. Давидов, І. Кочев, І. Кочева, Т. Мострова, Св. Ніколіћ, Л. Перчеклійський), середньоболгарському (Т. Мострова, М. Накова, Л. Перчеклійський, М. Спасова), новоболгарському (Ю. Балтова, Е. Георгієва, Ст. Жерєв, Е. Кочева, Л. Перчеклійський, В. Станков, Р. Цойнійська). Найвагомішою науковою розвідкою, присвяченою осмисленню дериваційних процесів у текстах XVII–XVIII ст., стала монографія Тадеуша Шиманського. Вагомий внесок у розробку ономазіологічних досліджень окремих словотвірних категорій на матеріалі Троянського дамаскину зробили роботи Л. Перчеклійського. Об'єктом вивчення низки праць було обрано особливості назв осіб виконавців дії у сучасній болгарській мові (Ц. Аврамова, Ю. Балтова, М. Димитрова, Ст. Младенов, В. Мурдаров, В. Радева, Р. Русинов) та її діалектах (Л. Василєва, Л. Домусчієва, І. Кочев, Т. Тетовська-Троєва).

Одеський список «Малих катехиз» Теодора Студита під кутом зору вказаної проблематики ще не розглядався, подібний аналіз здійснюємо вперше. Дослідженням величезного за обсягом та багатого у жанрово-тематичному плані творчого доробку ранньовізантійського автора та поширення його творів серед слов'ян опікувалися такі вчені, як М. Гроссу, О. П. Доброклонський, Д. С. Іщенко, Д. Петканова, Г. Попов. Відносно недавно світ побачив український переклад творів Теодора Студита, який включає, переважно, проповіді «Малого» та почасти «Великого збірника повчань» [22].

Формулювання завдань. Мета пропонованої статті — визначити словотвірні та лексико-семантичні особливості найменувань *nomina agentis* і *nomina actoris*, зареєстрованих у названій пам'ятці; на підставі отриманих результатів схарактеризувати ці мовні одиниці як засоби архаїзації або модернізації (осучаснення та наближення до народно-розмовної мови) тексту.

Виклад основного матеріалу. Серед усього розмаїття творів, який лишив нам у спадок Теодор Студит, найбільшої популярності як у рукописній візантійській та слов'янській традиції, так і з розвитком книгодрукування, здобули його «Малі катехизи». «Малий збірник повчань» складався зі 134 повчальних проповідей, адресованих монахам [12], які учитель аскетизму та апологет іконошанування Студит виголошував тричі на тиждень, щосереди, щоп'ятниці і щонеділі, після відпусту на утрєні впродовж всього року [9, с. 91]. Повчальні слова Студита мають практичний характер, у них подано конкретні настанови щодо того, як достойно здійснювати чернече служіння, яке сприймається не тільки як служіння Господеві, але й своєму ближньому, брату, сестрі у монастирі, мирянам, як вибудовувати стосунки з людьми, передусім з монахами, з адміністрацією церкви, вірними та невірними, і найголовніше, як встановити надійний зв'язок із Творцем, від тривкості якого залежить і гармонійність взаємин по горизонталі, а також пропонуються рекомендації до дій у разі підступу спокуси або появи іншої духовної небезпеки, спричиненої атаками ворога людських душ. Особливу увагу звернено на ведення внутрішньої духовної боротьби, приборкання гріховної людської плоті, звернення духовних подвигів во ім'я Ісуса Христа. Тож проповіді Студита були корисними підказками на кожен день для чернецтва, що допомагали їм духовно очищуватися, вивіщуватися, зростати і наближуватися до найосновнішої мети — досягнення духовної досконалості.

Одеський список повчань Теодора Студита не є повним, він містить 33 проповіді, більшість із яких належить до «Малих катехиз» і лише декілька — до «Великих» [26]. Вкраплення деяких проповідей «Великого збірника повчань» Студита до «Малого» було звичайною практикою при поширенні його списків.

У представленій роботі, зважаючи на лексико-семантичні та структурно-словотвірні особливості найменувань осіб виконавців дії, вважаємо доцільним розділити їх на *nomina agentis* та *nomina actoris*. Вперше подібне розмежування було здійснено чеським лінгвістом Мілошем Докулілом на підставі виявлення специфіки морфологічної структури дериватів: *nomina agentis* є похідними дієслів, «deverbative», а *nomina actoris* — іменників, «desubstantive» [27, с. 59]. І для віддієслівних, і для відіменникових утворень властивим є вираження процесуальних відношень, однак, якщо у назвах *nomina agentis* процесуальність виражається експліцитно і має свої формальні показники, то у назвах *nomina actoris* вона є прихованою, вираженою імпліцитно [27, 23, с. 240, 242]. Суголосними висновкам вчених є спостереження дослідниці болгарського словотвору В. Радевої, за якою агентиви означають осіб, які, насамперед, характеризуються активним відношенням до дії, названою мотивуючою основою [21, с. 79], а семантично найбільш близькі до них *nomina actoris* — суб'єкта дії, активне відношення до якої виражене імпліцитно [21, с. 96]. Застосовуючи та розвиваючи теоретичні постулати М. Докуліла на матеріалі болгарських діалектів, І. Кочев вводить до наукового

обігу новий термін «вършител на действието» (*букв.* суб'єкт дії) на позначення *nomina actoris* та з метою їхнього протиставлення *nomina agentis* [13, с. 125–126], який успішно використовується в болгарській лінгвістиці.

У працях, що аналізують феномен новоболгарської писемності XVII–XVIII ст., насамперед дамаскинів, оцінюють її місце в історії розвитку болгарської мови та болгарської літературної мови, визначають основні мовні і стилістичні особливості, обговорюють питання мовної ситуації, внутрішніх мовних й екстралінгвальних чинників, які вливали на її становлення, простежують процес формування мовної норми, *nomina agentis* та *nomina actoris*, а в основному окремі їхні словотвірні типи (зі словотворчими формантами *-тель* та *-ръ*) сприймаються як показники книжності мови і індикатор тісного зв'язку з писемною традицією попередніх епох, за рахунок чого проте забезпечується поступальність та неперервність історичного розвитку болгарської мови впродовж століть [5, с. 110–111]. Так, агентивні іменники на *-тель* і назви суб'єктів дії на *-ръ* є важливою рисою мовного узусу так званих «архаїчних дамаскинів» (термін належить Д. Петкановій [20, с. 51] і використовується на позначення писемних пам'яток XVI–XVIII ст. Основні характеристики: пізній постєвфиміїв правопис [2, с. 118; 3, с. 205–206; 14, с.38], синтетична будова мови, традиційна книжна лексика, ускладнений візантійсько-середньоболгарський синтаксис і стиль [6, с. 25]) [4, с. 105; 5, с. 112–113]. У писемних джерелах іншої формації XVII–XVIII ст., що отримали назву «новоболгарських» через те, що в них активно проявляються балканські риси, відображено посилене тяжіння до аналітизації, спрощення правопису, спостерігаємо інтенсивне оновлення словникового фонду під впливом народно-розмовної мови, побіч з іншою абстрактною лексикою, успадкованою з багатовіщою середньовічною болгарською писемною традицією, зберігаються і стабільно використовуються словотвірні типи на *-тель* [15, с. 158; 5, с. 116–117]. Однак є дослідження, які показують дещо інші результати. Так, у деяких оригінальних творах староболгарської літератури (похвальних словах Климента Охридського та «Житті» св. Петки Євфимія Тирновського), які включалися до складу новоболгарських дамаскинів і побутували в них у зміненому, переробленому вигляді (зміни вихідного тексту носили комплексний характер: літературно-текстові, стилістичні і мовні), окреслена чітка тенденція до уникнення дериватів на *-тель* і *-ръ*, а також використання інших альтернативних лексико-граматичних засобів для вираження їхнього значення [16, с. 110]. На перший погляд, може здатися, що ці різні підходи до принципів уживання найменувань *nomina agentis* і *nomina actoris* суперечать один одному, але насправді вони розгортаються паралельно в межах одного загального прагнення болгарських книжників віднайти і відібрати найбільш вдалий для продукування текстів мовний інструментарій із функціонуючих у новоболгарську добу мовних систем (традиційної середньоболгарської літературної мови, церковнослов'янської мови східнослов'янської редакції, живої народної мови) і демонструють їхні відмінні позиції щодо його реалізації. Такий стан може бути детерміновано різноманітними чинниками, зокрема тематичними, змістовими, жанровими особливостями творів, їх функціональним призначенням, специфікою цільової аудиторії тощо. Як справедливо зазначає Н. Іванова, в цей період панує індивідуалістичне ставлення до обробки мови та її використання [10, с. 76.]. Опираючись на тезу про індивідуалістичний підхід у роботі з текстами, В. Гешев розробив теорію про наявність у тогочасний період чотирьох мовно-літературних стилів: класицистичного; змішаного (класицистичного + помірно класицистичного); помірно демократизованого (помірно демотичного); демократичного (демотичного) залежно від співвідношення інноваційного та «класицистичного» (середньовічної болгарської безюсової традиції та східноцерковнослов'янської) елементів у мовній структурі та особливостей їх взаємодії між собою. Дослідник стверджував, що межа між указаними стилями досить умовна і розмита, оскільки вони можуть плавно перетікати один в одного [4, с. 31].

У цій статті всі зафіксовані в Одеському списку «Малого збірника повчань» Теодора Студита іменники *nomina agentis* і *nomina actoris* поділяються за походженням на дві групи: питомі слов'янські мовні одиниці та запозичені. При подальшій класифікації корінних слов'янських лексем серед кожного номінативного ряду виокремлюємо групи за словотвірними типами, характерними для кожного граматичного роду. У межах словотвірних типів відокремлюються лексико-семантичні групи.

Зауважимо, що всі словотворчі форманти, за допомогою яких оформлюються словотвірні типи, протиставлені між собою стилістичними особливостями та здатністю вживатися в різних формах мови (писемній (літературній) та усній (живій народній, розмовній)). Характеристики афіксів за даними критеріями впродовж історичного розвитку мови могли змінюватися.

Спершу розглядаються мовні лексикосичні одиниці слов'янського походження, а потім — запозичення.

Nomina agentis

В Одеському списку «Малих катехиз» Студита іменники *nomina agentis* у кількісному відношенні переважають над іменниками *nomina actoris*, а інвентар їхніх словотвірних засобів значно багатший.

Найпродуктивнішим виявився словотвірний тип із суфіксом *-ник* (ст.сл. *ьникъ*, який характеризувався найбільшою функційною активністю ще у староболгарський період, хоча і конкурував із суфіксами *-тель*, *-ць* [18, с. 60]. Високу продуктивність суфікса *-ник* можна пояснити його стилістичною універсальністю, адже впродовж усіх періодів історичного розвитку болгарської мови він був властивий і для літературної писемної мови, і для народно-розмовної стихії [19, с. 56].

За специфікою семантики деривати із суфіксом *-ник* можна об'єднати у декілька груп. До першої групи входять похідні назви осіб за родом занять, видом діяльності, наприклад: **наставь-никъ**¹ (Арк. 203 а по хртнане нмать по мнрѣ оучнтеле н **наставници** архієрен н дѣховници); **послушъ-никъ** (Арк. 200 а н истинномъ **послѣшникѣ** постъ естъ да всечетъ свою волю; Арк. 260 а аще н ва невѣрнѣ рѣце бѣдетъ **послѣшникъ** нн едина спона бѣдетъ емѣ радн дѣшевное спасеніе). Другу групу утворюють лексеми, що іменують виконавців за характерними діями, за притаманними їм принципами поведінки, наприклад: Арк. 218 б егда виднть врагъ междѣ **воздѣвжникомъ** какон бнлн злобн начатн н поучнть сопротнвна творнтн непокорство прѣкословне жестокогнѣванне мерзость смнхотворѣніе досаднтелство; Арк. 276 а егда бѣдемъ нметн непобеднмаго помощника стѣго дѣха велнкаго **поворника** да не оубонмса; **подвжъ-никъ** (Арк. 260 а колнкн подвжн н ташеніе нмать **подвжнці** ва таковна днзи); **поклонъ-никъ** (Арк. 187 б такоvn непрднчно естъ да го нареуешн православін хртнанннъ но невѣрнн еленн н ндоломъ **поклоннці** н сопротнвннці хртовн); **поспѣшъ-никъ** (Арк. 191 а да бѣдемъ бодренннн н трезвѣнн н **поспешнці** въ постннчество н ва православіе н ва поклоненіе ѣтнмъ н стѣмъ вбразомъ); **постъ-никъ** (Арк. 190 а, б ѿ таковаго жнтїа нзрастоша н проснаша бѣтвѣнн нашн ѳцы н **поснці**; Арк. 218 б поучто радн такова сопротнвна прнноснтъ врагъ да не нмать мазда **поснці**; Арк. 224 б смнрѣна **постника** любнтъ гдѣ) **прнчастъ-никъ** (Арк. 225 б емѣ же бѣдемъ прнчастннці); **протнвъ-никъ** (Арк. 243 а по **протнвнці** емѣ есме понеже не покорнхом са на негово нконоборство). Більшість лексичних одиниць із наведеного номінативного ряду виступають синонімами до слова «монах», кожен із яких виявляє певну дію з щоденної духовної практики ченців, що складає важливу і необхідну частину їхнього служіння. Деякі з найменувань означають осіб, для яких звичною справою є порушення Божого закону та церковних правил, наприклад: Арк. 201 а понеже нмать нецін непокорлнн н **пререкателе** н **мамрнк**; **прѣлѣстъ-никъ** (Арк. 236 б радн прѣластника змна); **прѣстѣпъ-никъ** (Арк. 277 а н жнвотъ свою погѣбн **прѣстѣпнкъ** бо бѣсть); **сѣпротнвъ-никъ** (Арк. 213 а колнко страхъ н трѣпетъ Арк. 213 б нмать да не како прѣлѣтнтъ насъ **сопротнвнкъ**; Арк. 263 б не оубонте са оустрашеніе ѿ **сопротнвнковѣ** вѣрн нашѣа); **хоуль-никъ** (Арк. 184 б кон ннокъ тако бѣдетъ творнтн несть подобно да го нареуемъ ннокѣ но на нночѣскаго чнна **хульнкѣ**). До третьої групи належать агентиви за виконуваною функцією, завданням: Арк. 242 б царевъ **посланнкъ**; Арк. 223 б егда прїндоша ѿ цара **посланнці** н рекоха; Арк. 190 а н послѣаха мѣ **посланнці** н онъ послѣаше нмъ многа багодатнн кннгн; **проповѣдъ-никъ** (егда прїндетъ чась н послѣанъ бѣдетъ **проповѣднкъ** ѿ цара н вострѣвнтъ разанутн н оумнлнн гласн н тогда некъмѣ некое прѣпетне да не бѣдетъ). Можна виокремити також і четверту групу за соціальним / духовним статусом, репрезентовану лише однією лексемою «**наслѣдъ-никъ**»: Арк. 216 б н аглнл нмать гн помощннці н бл҃голенію **наслѣднці**; Арк. 268 а егда внхма возмоглн со стѣмн **наслѣднці** да бѣдемъ н цртво нѣное полочнтн. У досліджуваному тексті в межах цього словотвірного типу наявні також декілька слів-комполітів, які в писемному мовленні новоболгарського періоду сприймаються як книжні елементи, наприклад: Арк. 184 а нн блочдннці нн прѣлюбодѣн **ндолопоклоннці** нн сквѣрнтелѣ нн **мѣжеложнці** цртво нѣное не наслѣдетъ.

Хоча в новоболгарський період суфікс *-ник* міг реалізовувати свої дериваційні потенції і в живому розмовному мовленні. Доказом цього в тексті служить лише одна лексема **мамрнк**, утворена, найімовірніше, від звуконаслідувального дієслова *мѣмря* 'мимрити, бубоніти, докоряти'. В деяких діалектах спільнокореневе *мамрач* означає особу, яка починає сваритися через дрібниці, 'скандаліста' [1, с. 395]. Лексеми в тексті зустрічаємо лише один раз, а контекст, у якому її вжито, недостатній для визначення її семантики.

Високою продуктивністю у тексті вирізняється суфікс *-тель*. У староболгарський період він активно використовувався як у літературній мові, так і у живій народній [7, с. 191]. У процесі болгарської мовної історії суфікс *-тель* втрачає свої позиції в діалектах, однак залишається важливою частиною літературної писемної мови на кожному з етапів її розвитку [17, с. 30], а як наголошує Л. Перчеклійський, в епоху дамаскинів та у добу Відродження зокрема [19], про що вже йшлося вище. Продуктивність агентивного суфікса *-тель* у новоболгарський період може зумовлюватися також і впливом церковнослов'янської мови східної редакції [11, с. 112].

В Одеському списку «Малого збірника повчань» Студита лише іменники чоловічого роду цього словотвірного типу мають співвіднесені слова жіночого роду з формантом *-ница*. У тексті зареєстрована лише одна назва особи жіночого роду: Арк. 177 а прѣластн бо се **прѣластницѣмн** са нмнн же н жнвотъ свою погѣбн.

Суфікс *-тель* може оформлювати назви осіб чоловічого роду за постійною, типовою діяльністю, професією, наприклад: **дѣлатель** (Арк. 283 а а того радн хоцема оуслншатн ндетѣ ѿ мѣна **дѣлатѣлн** неправдѣ); **служитель** (Арк. 263 б наипае да сте нсквснн н **служнтѣла** бжїн); Арк. 285 б еше да речема н радн црковнн **оустронтелне** радн первѣнці н четці са прнлежанне поуть н четѣтъ; **оучитель** (Арк. 203 а по хртнане нмать по мнрѣ оучнтеле н наставннці архієрен н дѣховннці н **оучнтелн**; Арк. 233 а н показзють любовь на **оучтѣла** н похваляютъ оученіе негово). Використовують його також для утворення назв осіб за характерними для них діями, вчинками, наприклад: **застѣпннкъ** (Арк. 285 б блаженън давндѣ поеть н глаголетъ возвратн дѣшѣ мою въ поконце свое іако гдѣ **застѣпнкъ**); **знждатель** (Арк. 240 б славнмъ жнз-

¹ Прикладам із досліджуваного тексту передують староболгарські форми, зафіксовані в словнику староболгарської мови БАН [24; 25]. Відсутність староболгарського відповідника у статті означає його відсутність у словнику.

днтелл н бга нашего); **сввршнтель** (Арк. 250 а слава єднномє сввршнтелю бгв); **сзбдатель** (Арк. 196 б аще тако н мзи бвдемь мнсантн н глаголатн скоро бвдемь на мнлость прнвѣстн сотворшаго насъ н тако внхма возмоглн совѣршнтн ѣтнѣа заповѣдн егв н да не вскорблѣемь **сосдатель** своего бга; Арк. 266 б аще бездѣшна н мертва зданїа не можаха да терпѣть досадн **создателью** своимъ но колнко возмогша пожалнша); **свпашнтель** (Арк. 219 б ѿнѣдѣ же н **спашнтелл** нашего ѡемь їна хрѣта нже хоцеть Арк. 220 а прѣвобразнтн смрненое наше тѣло); **сххраннтель** (Арк. 244 а любовь **соххраннтелл** дгглл); **оутѣшнтель** (Арк. 274 б егда прнндеть **оутешнтель** дѣхъ стѣзн тон бвдеть наоучнтн вѣсх на всакѣ правдѣ н на истннѣ). Як бачимо, всі наведенїе вище лексеми використовують, власне, не стїльки на позначення особи, скїльки з метою називання іпоста-сей Творця, великого і вічного, всюдисущого і всемогутнього. Кожна з відкритих у тексті номінацій розкриває одну із граней величної і багатолікої сутності Всевишнього, робить спробу осмислити якості не підвладної людському розуму особистості Небесного Владики, збагнути Його божественну природу. Деякі ж з номенів використано на ознаменування послїдовників, духовних наступників Христа, ладних не тїльки слухати, а й вірно та покїрно вершити Його волю, наприклад: **послѣдова-тель** (Арк. 186 б н тако н мзи да сотворнмь їако блжнн н вѣрнн оученнцн н **послѣдователл** євском оученїю); **свзшатель** (Арк. 269 б мзи да бвдемь готовн **саншательн** да внднмь н мзи данасъ каково дарованїе вбещаетсе намь податн). До цієї ж групи належать назви осіб, що здійснюють грїховні вчинки, духовні злочини, наприклад: Арк. 184 б кон ннокъ тако бвдеть творнтн несть подобно да го наречемь ннокѣ на ннокѣскаго чнна хоуланнкѣ н **рвгатель** на вбцагв нашего жнтїа; Арк. 201 а понеже нмѣть нецїн непокорлвнн н **пререкателл**; Арк. 184 а нн блочдннцн нн прелюбоден н долопоклоннцн нн **сквѣрнтелл** нн мжєложннцн нн татнє нн пн-аннцн нн **гравнтелл** цртво нѣное не наследеть. Лексему «**мжунтель**» у тексті використовується як і на позначення нечестивого царя, який змушує праведників відректися від своєї віри (Арк. 226 б н сотворнша волю **мжунтелю**), так і на позначення Небесного царя — Христа, який спускався до пекла і перемїг смерть (Арк. 271 а погвєн мжунтелл а да).

У нашому матеріалі знаходимо лише одне складне слово із суфіксом -тель: **благодѣтель** (Арк. 239 б должн єснн да блгодарнмо **блгодѣтѣла** своего).

Словотвірний тип із суфіксом -ец (від ст.-сл. *Ń* ьць), як і суфікс -ннк, міг використовуватися як у письмовій, так і в усній розмовній формі [8, с. 50]. Агенти́ви з цим словотвірним формантом належать до двох основних лексико-семантичних груп: назви осіб за родом занять, видом діяльності, професією та назви осіб за притаманними їм принципами поведінки. До першої групи належать такі лексеми, як: Арк. 184 б храннта конє нлѣз да носнта мнрскн дрѣхн нлѣз стє да **терговцы** да кѣпюта н да продаєта скѣпо н да собнраєта богатаство; **ѡтьць** (Арк. 285 б еше да речема н радн црковнн оустронтелне радн перѣвнцн н **четцн** сѣ прнаєжанне поють н четѣть); **коупцы** (Арк. 228 а чѣднн **кѣпцн** внсте ва мало врѣма прншвєретоста цртво нѣное; Арк. 285 а добрн **кѣпецъ** єсть кон терпнтъ безѡстнє н нмѣть гн за вѣанка почєсть). Лексему «коупец» найчастїше вжито не в прямому значенні 'особа, яка займається приватною торгівлею', а в переносному значенні: 'особа, яка дорогою ціною здобуває царство небесне'. Це бере свої витокї з євангельських притч. Фїксуємо також одне слово-комползит: Арк. 279 а пакн собнраєть сѣбе многн разлнчнн вѣцн н вдеждн внше потребн свон дрѣгн стадоша кѣпцн н **вннпродавцы** кѣпють продають.

До другої групи належать, здебїльшого, складні слова з другою дієслівною частиною, найпродуктивнїшою серед яких є -любьць, наприклад: **творць** (Арк. 266 б аще бездѣшна н мертва зданїа не можаха да терпѣть досадн создателью своимъ но колнко возмогша пожалнша н почєсть воздаша **творцѣ** своимъ); **сѣребролюбць** (Арк. 184 а да не нмѣть кто да є **сѣребролюбєць**; Арк. 279 а н **сѣребролюбєць** не хоцеть да нмѣть дрѣгара да не харѣнтъ многѣ да оумножаєть пѣстное богатаство); Арк. 232 а да не смѣ врагѣ рабн но да смѣ свободнн н нестрастлвнн н нечнстн но безстрастнн ннже да єсмо **плотолубцн**; Арк. 274 а да смѣ мнрнн н тнхн н кроткн н блгоговѣнн н са слєзамн нсполненн н мнлостнвн н **братолубцн** междо собою); **ѡвколубць** (Арк. 195 б васѣ покорнлѣ єсн ѡвѣкомь **ѡвѣколубєчє** гдн); Арк. 212 а како нѣ смє прнлнчнн плотооугод-ннковь н **мнролюбєцємь** ѡвѣкоѡтѣждєнн єснн; **хрѣстолубць** (Арк. 268 б что єсте бццн н братнѣ, **празнолюбцн** хрѣтолубцн); Арк. 285 а **трудолюбцн** совѣршають тєшкн слѣжєн монѣтнрскн; Арк. 253 б н конто са боговоѡз-лнвн ; Арк. 254 а онн могѣть разѡметн кое оукорєнїє н оуннчнженнє нмѣть вбѣдєннє н пннѣнство н плотооугоднє а конто са **плотооугодцы** за веланка почєсть нмѣть гн; Арк. 228 а кон ѡвѣтъ хоцєта ѡвещатн кон совокѣплѣєта сѣсѣ **нконоборцн**; Арк. 285 а конто нмѣть тєшкн слѣжєн соєршаю работн н ннхъ да нмама наоучнтн н по вѣ-анка почєсть да нмь воздаєма їакоже маєрѣ н **дрѣводелєцѣ** н прочїм тнмь подобнїм **трудолюбєцєвѣ**.

Декїлька слїв репрезентують непродуктивний словотвірний тип із суфіксом -ница- на позначення іменників чоловічого роду, наприклад: **оубнница** (Арк. 262 а но нюда блєднвн оучєннкѣ ѡвєржє се ѡ оучн-телл своєо н лѣстнєно прєддѣє єго **оубнницамь** н ненавнєсннком нюдѣомь; **пннѣнница** (Арк. 184 а нн блочдннцн нн прелюбоден н долопоклоннцн нн сквѣрнтелл нн нн татнє нн **пннѣннцн** нн гравнтелл цртво нѣное не насле-дєть). Поодиноки випадки вживання агентивних іменників чоловічого роду, утворених давнім суфік-сом *-їь, наприклад: **злѡдѣн** (Арк. 265 б н свєзоша н повѣдоша єго на осѣждєнїє їако **злѡдєа**) **прѣлюбѡдѣн** (Арк. 184 а нн блочдннцн нн прелюбодєн [...] цртво нѣное не наследеть). Усі зазначенї лексеми означають назви осіб за притаманною їм характерною поведінкою.

Словотвірний тип із формантом -ачь, який був характерним для живої народної мови, але ви-користовувавсѣ для утворення віддієслївних назв осіб і в писемній формї мови, в досліджуваному рукописї представлений лише однїєю лексемою: Арк. 250 а тако творѣть **врачє** сеють сѣ слѣзн жнѣть вєсѣан н радѡстнн.

Nomina actoris

Серед номенів цієї групи в тексті знаходимо лише іменники чоловічого роду, іменники жіночого роду не представлені. Найбільш продуктивним є суфікс **-ник** (старослов. **(ь)никъ**). Мотивуюча основа — іменники. Майже всі зафіксовані назви осіб об'єднуємо в групу за семантичною ознакою 'характерні дії, притаманні особі принципи поведінки', наприклад: Арк. 275 а *молъвникъ бнваетъ в насъ молнт се бгъ н дхъ стомъ*; **помощникъ** (Арк. 223 а *готовъ естъ бгъ намъ да бвдетъ помощникъ*; Арк. 276 а н не оубонте се ѿ аломсленнаго нашего врага но ѿкоже нмамо **помощника** събе бга); **совѣтникъ** (Арк. 278 б да нмаше прн себе некоего **совѣтника** не бн оупалъ ва таковое страшно паденіе). Деякі найменування можуть означати осіб, які виконують дії, пов'язані з названим відсубстантивною мотивуючою основою поняттям і не узгоджуються із загальноприйнятими морально-етичними нормами та соціальними правилами, суперечать їм, наприклад: **безаконникъ** (Арк. 262 а *потомъ посмеанъ бзистъ н поргганъ ѿ **безаконникомъ***); **клеветникъ** (Арк. 201 а н тако да превбдемъ ва таковн днзы мнрнн н кроткн послышаннв негневаннв не ѿросланнв непрекоревовнтн не **клеветникъ**); **ненавистникъ** (Арк. 262 а *но нюда бледннн оученнкъ ѿвержъ се ѿ оучнтеля свого н ластнвно предаде его оубннцамъ н **ненавистникомъ** нюдѣомъ*); **разбонникъ** (Арк. 186 а *васакого грѣшннка прннмаеть кающаго се н прнгръцает его н вблвнзаетъ ѿкоже н блвдннаго сна*; Арк. 186 б *ѿкоже прнналъ естъ блвдннцъ н **разбонника***).

У межах цього словотвірного типу фіксуємо лише одну лексему на позначення особи за родом занять, видом діяльності, професією: **кнжнникъ** (Арк. 203 а *не токмо нноцы но н мнране малн н вѣланкн богатн н нннн царіе н велможн н сценъннн н **кнжнннн** н васакомъ возрастѣ естъ на спасеніе ѣтннн постъ*).

Реєструємо у досліджуваному тексті лише дві лексеми з формантом **-арь** на позначення роду занять. Уживання таких лексем є, так би мовити, обов'язковим для текстів конфесійного спрямування, адже їх неодноразово вжито в Святому Письмі, наприклад: **мѣтарь** (Арк. 182 б *Слово прѣнагв н бгноснаго оца нашего февдора ствднта въ ндлю **мѣтара** н фарнсеа*); **рѣбарь** (Арк. 201 б *ѿко **рѣбарь** поставлаеть оуднцъ н покндаеть ва море егда рѣба поглотнтъ оуднцъ понмаеть ю **рѣбарь***).

Серед іншомовних запозичень у досліджуваних «Малих катехизах» Студита виявляємо лише грецизми. Усі лексеми грецького походження можна поділити за лексико-семантичним значенням на декілька груп: найменування, які означають чин церковної ієрархії, наприклад: **епнскоупъ** (Арк. 273 б *вчера прндохомъ на посещеніа **епнскѣпѣ** недѣжна*); **нгоуменъ** (Арк. 260 а *ѿце помнсантъ да сотворнтъ некода вѣщъ прѣжде да пнтать **нгѣмена** нлзы дѣховннка нлзы старца*); Арк. 204 б *егда хоцеме да прокленема некоего **калвгеда** дрѣго не клені го; посаду при монастирі **нконома** (Арк. 285 а *трѣдоловнн совѣршають тешкн славѣн монахнрскн ѿко добрн н нскѣснн **нконома** в делѣхъ своихъ да радѣют са*); Арк. 285 а *конто нмѣтъ тешкн славѣн совершають работн н ннхъ да нмама нарочнтн н по вѣланка почестъ да нмъ воздаема ѿкоже **магеръ**; приборчнкнв певного вченнѣ **фарнсен** (Арк. 182 б *Слово прѣнагв н бгноснаго оца нашего февдора ствднта **въ ндлю** мѣтара н **фарнсеа***; світську професію: Арк. 269 б *оучнтель готов естъ глаголатн ѿкоже веланкнн **рнтгоръ** нже естъ н ва словеса **разннчн** н звонъ стого **дха***).**

Висновки та перспективи дослідження. Як бачимо, стилістичне протиставлення найбільш продуктивних словотворчих формантів **-тел**, **-ник**, **-ец** при утворенні іменників *nomina agentis* та **-ник**, **-арь** при утворенні іменників *nomina actoris* в Одеському списку «Малого збірника повчань» Теодора Студита знято, адже всі вказані афікси, незважаючи на свої потенційні дериваційні можливості, у досліджуваному матеріалі беруть участь у продукуванні книжної лексики, що, безумовно, спричинено особливостями змісту проповідей, а також індивідуальним відчуттям мовної норми книжником, який працював над текстом, його підходом до підбору лексики й орієнтацією на специфіку аудиторії, для якої призначалися тексти: для добре підготовлених і освічених церковних служителів, ченців. **Перспективи** подальших досліджень вбачаємо у конкретизації ролі церковнослов'янської мови східної редакції на продуктивність виокремлених у роботі словотвірних типів.

Література

1. Български етимологичен речник / ред. Вл. Георгиев, И. Дуриданов. София : Академ. изд-во «Проф.Марин Дринов», 2012. Т. 4. Минго-Падам. 1003 с.
2. Василев В. П. Правописната реформа на Евтимий и отражението ѝ в произведенията на негови следовници и на българските дамаскинари. *Търновска книжовна школа*. Велико Търново, 1980. Т. 2. С. 405–421.
3. Василев В. П. Нови и стари елементи в архаичните дамаскини. *Втори международен конгрес по българистика. Доклади*. София, 1987. Т. 2. История на българския език. С. 205–206.
4. Василев В. П. Общи писменоезикови черти в преписите на архаичните дамаскини. *Palaeobulgarica*. 1993. № 2. С. 99–108.
5. Велчева Б. Норма и традиция в българския книжовен език от XVI–XVIII век. *Български език*. 1966. № 2. С. 110–121.
6. Гешев В. Книжноезикови стилове на българския XVIII век. *Съпоставително езикознание*. 2008. № 3. С. 23–53.
7. Граматика на старобългарски език / гл. ред. И. Дуриданов ; редкол. Е. Дограмаджиева, А. Минчева. София : Издателството на БАН, 1991. 605 с.
8. Граматика на съвременен български книжовен език / гл. ред. Ст. Стоянов; редкол. К. Иванова, П. Пашов, В. Станков. София : Издателството на БАН, 1983. Т. 2. Морфология. 511 с.

9. Галадза Д. Святий Теодор Студит про божественну літургію і частоту евхаристії. *Наукові записки УКУ : Богослов'я*. 2021. Вип. 8. С. 89–110.
10. Иванова Н. Сърби и българи между средновековието и новото време — езикови измерения на историческото съзнание. *Съпоставително езикознание*. 1999. Кн. 2. С. 72–80.
11. История на българския книжовен език / отгов. ред.: Е. Георгиева, С. Жерев, В. Станков. София : Народна просвета, 1989. 541 с.
12. Іщенко Д. С. Катехізичні повчання Феодора Студита в українській рукописній збірці XVII ст. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 1982. XXVII. С. 211–215.
13. Кочев, И. Диалектни категории и типове при словообразуването на съществителното име (съпоставително изследване върху материал от три български говора). *Известия на Института за българския език*. София, 1972. Кн. 20. С. 107–185.
14. Минчева А. Езикова ситуация в българските земи през XVIII в. и Паисиевата “История славянобългарска”. *Palaebulgarica*. 1982. VI. № 4. С. 37–43.
15. Минчева А. Въпроси на нормата в ранния етап на формирането на новобългарския книжовен език. *Годишник на Софийския университет “Климент Охридски”. Факултет по славянски филологии за 1980*. 1985. Т. 74. Вип. 3. С. 149–163.
16. Мирчева Е. Проблеми на установяването на книжоезикова норма в новобългарските дамаскини от XVII в. *Palaebulgarica*. 1996. Кн. № 3. С. 96–113.
17. Мострова Т. Словообразователни тенденции в развитието на българския книжовен език през Средновековието. (Кирило-Методиевските традиции в паметници от XIV век). *Кирило-Методиевски студии*. 2015. Кн. 24. 272 с.
18. Николић Св. Nomina agentis у старословенском језику. *Јужнословенски филолог*. 1966–1967. Књ. XXVII. С. 1–84.
19. Перчеклийски Л. Словообразователни категории и типове при съществителните имена в Троянския дамаскин от XVII в. : автореферат. Благоевград, 2008. 46 с.
20. Петканова-Тотева Д. Дамаскините в българската литература. София : Издателство на БАН, 1965. 260 с.
21. Радева В. Словообразуването в българския книжовен език. София : Унив. изд-во «Св. Кл. Охридски», 1991. 226 с.
22. Св. Теодор Студит — повчання монахам (религийне видання) / Пер. Ю. Кобильник. Тернопіль : ТзОВ «Тернограф», 2012. 632 с., іл.
23. Спасова М. Производни съществителни за означаване на лица в старобългарския и в среднобългарския превод на Oratio XXXVIII (Слово на Рождество Христово) от Григорий Богослов. Търновска книжовна школа. Велико Търново, 1994. Т. 6. С. 231–253.
24. Старобългарски речник : у 2 т. / отгов. ред. Д. Иванова-Мирчева ; редкол. А. Давидов, Ж. Икономова. София : Валентин Траянов, 1999. Т. I : А-Н. 1027 с.
25. Старобългарски речник : у 2 т. / отгов. ред. Д. Иванова-Мирчева ; редкол. А. Давидов, Ж. Икономова. София : Валентин Траянов, 2009. Т. II : О-Х. 1325 с.
26. Стоянова Д. Ф. Щодо сплвжиття граматичних архаїзмів та новоболгарських інновацій у перекладі «Катехізичних повчань» Й. Брадатого та його Одеському списку. *Годишник на Софийския университет «Св. Климент Охридски». Филологически факултет*. София, 2019. Т. 104. С. 127–147.
27. Dokulil M. Tvoření slov v češtině. Praha : Academia, 1962. Т. I. 263 s.

References

1. *Bulgarian Etymological Dictionary* (2012) [*Bŭlgarski etimologichen rechnik*], VI. Georgiev, I. Dridanov (eds.), Acad. Publ. “Prof. Marin Drinov,” Sofia, Vol. 4, 1003 p.
2. Vasilev, V. P. (1980), “The Orthographic Reform of Euthymius and Its Reflection in the Works of His Successors and the Bulgarian Damasceners”, *Tarnovo literary school* [“Pravopisnata reforma na Evtimii i otrazhenieto i v proizvedeniyata na negovi sledovnitse i na bŭlgarskite damaskinari”, *Tŭrnovska knizhovna shkola*], Veliko Tarnovo, vol. 2, pp. 405–421.
3. Vasilev, V. P. (1987), “New and Old Elements in Ancient Damaskins”, *Second International Congress on Bulgarian Studies. Reports* [“Novi i stari elementi v arkhainite damaskini”, *Vtori mezhdunaroden kongres po bŭlgaristika. Dokladi*], Sofia, Vol. 2, pp. 205–206.
4. Vasilev, V. P. (1993), “General Language Features in the copies of the Ancient Damaskins”, *Palaebulgarica* [“Obshhti pismenoezikovi cherti v prepisite na arkhainite damaskini”, *Palaebulgarica*], No. 2, pp. 99–108.
5. Velcheva, B. (1966), “Norm and tradition in the Bulgarian literary language from the XVI–XVIII centuries”, *Bulgarian language* [“Norma i traditsiya v bŭlgarskiya knizhoven ezik ot XVI–XVIII vek”, *Bŭlgarski ezik*], Sofia, no. 2, pp. 110–121.
6. Geshev, V. (2008), “Literary language styles of the Bulgarian XVIII century”, *Comparative linguistics* [“Knizhnoezikovi stilove na bŭlgarskiya XVIII vek”, *Sŭpostavitelno ezikoznanie*], Sofia, no. 3, pp. 23–53.
7. *Grammar of Old Bulgarian Language* (1991) [*Gramatika na starobŭlgarski ezik*], I. Dridanov, E. Dogarmadzhieva, A. Mincheva (eds.), Bulgarian Academy of Sciences Publishing House, Sofia, 605 p.
8. *Grammar of Modern Bulgarian Literary Language* (1983) [*Gramatika na sŭvremenen bŭlgarski knizhoven ezik*], St. Stoyanov, K. Ivanova, P. Pashov, V. Stankov (eds.), Bulgarian Academy of Sciences Publishing House, Sofia, Vol. 2, Morphology, 511 p.
9. Galadza, D. St. (2021), “Saint Theodore Stoudite on the Divine Liturgy and the Frequency of the Eucharist”, *Analecta of the UCU : Theology* [“Svyaty Teodor Studyt pro bozhestvennu liturhiyu i chastotu evkharystii”, *Naukovi zapysky UKU : Bohoslov'ya*], Lviv, Issue 8, pp. 89–110.
10. Ivanova, N. (1999), “Serbs and Bulgarians between the Middle Ages and the Modern Era — Linguistic Dimensions of Historical Consciousness”, *Comparative Linguistics* [“Sŭrbi i bŭlgari mezhdu srednevekovieto i novoto vreme — ezikovi izmereniya na istoricheskoto sŭznanie”, *Sŭpostavitelno ezikoznanie*], Vol. 2, pp. 72–80.
11. *History of the Bulgarian Literary Language* (1989) [*Istoriya na bŭlgarskiya knizhoven ezik*], E. Georgieva, S. Zharev, V. Stankov (eds.), Narodna Prosveta Publ. House, Sofia, 541 p.

12. Ischenko, D. S. (1982), “Catechismos by Theodore the Studite in the Ukrainian manuscript collection of the XVII th.”, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* [“Katekhizychni povchannya Feodora Studyta v ukrainskyy rukopysnyi zbirtsi XVII st.”, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*], Budapest, Vol. XXXVII, pp. 211–215.
13. Kochev, I. (1972), “Dialect Categories and Types in Noun Word Formation (Comparative Study on Material from Three Bulgarian Dialects)”, *Research Reports of the Institute of Bulgarian Language* [“Dialektni kategorii i tipove pri slovoobrazovaneto na sushstestvitelnoto ime (supostavitelno izsledvane vurkhu material ot tri bulgarski govora)”, *Izvestiya na Institutata za bulgarskiya ezik*], Sofia, Vol. 20, pp. 107–185.
14. Mincheva, A. (1982), “The linguistic situation in the Bulgarian lands in the 18th century and “Istoria Slavenobolgarskaya” written by Paisiy Khilendarsky”, *Paleobulgarica* [“Ezikovata situatsiya v bulgarskite zemi prez XVIII v. i Paisievata “Istoriya slavyanobulgarska”, *Paleobulgarica*], Sofia, no. VI, 4, pp. 37–43.
15. Mincheva, A. (1985), “The questions of the language norm in the early stage of the new Bulgarian literary language”, *Annual of Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Philology* [“Vuprosi na normata v ranniya etap na formirvaneto na novobulgarskiya knizhoven ezik”, *Godishnik na Sofiiskiya universitet “Kliment Ohridski”, Filologicheski fakultet*], Sofia, vol. 74, 3, pp. 149–163.
16. Mircheva, E. (1996), “Problems of Establishing the Literary-Linguistic Norm in the New Bulgarian Homilies of the 17th Century”, *Paleobulgarica* [“Problemi na ustanovyavaneto na knizhnoezikovata norma v novobulgarskite damaskini ot XVII v.”, *Paleobulgarica*], No. 3, pp. 96–113.
17. Mostrova, T. (2015), “Word-Forming Trends in the Development of the Bulgarian Literary Language in the Middle Ages (Cyril and Methodius Traditions in Monuments from the 14th Century)”, *Cyril and Methodius Studies* [“Slovoobrazovatelni tendentsii v razvitiето na bulgarskiya knizhoven ezik prez Srednovkovieto (Kirilo-Metodievskite traditsii v pametnitsi ot XIV vek)”, *Kirilo-Metodievski studii*], Vol. 24, 272 p.
18. Nikolić, St. (1966–1967), “Nomina agentis in the Old Slavic language”, *South Slavic philologist* [“Nomina agentis u staroslovenskom jeziku”, *Južnoslovenski filolog*], No. XXVII, pp. 1–84.
19. Perčeklyvski, L. (2008), *Word-Forming Categories and Types in Nouns in the Trojan Damask of the 17th Century* : Abstract [Slovoobrazovatelni kategorii i tipove pri sushstestvitelnite imena v Troyanskiya damaskin ot XVII v. : avtoreferat], Blagoevgrad, 46 p.
20. Petkanova, D. (1965), *The Damascins in Bulgarian literature [Damaskinite v bulgarskata literature]*, BAS Publishing House, Sofia, 260 p.
21. Radeva, V. (1991), *Word Formation in the Bulgarian Literary Language [Slovoobrazovaneto v bulgarskiya knizhoven ezik]*, University Publishing House “St. Kl. Ohridski”, Sofia, 226 p.
22. Kobilnik, Yu. (Translator) (2012), *St. Theodore Studite — Instructions to Monks [Sv. Teodor Studyt — Povchannya monakhham]*, Terno-graph Publishing, Ternopil, 632 p.
23. Spasova, M., (1994), “Derivative Nouns for Denoting Persons in Old Bulgarian and in the Middle Bulgarian Translation of Oratio XXXVIII (Speech on the Nativity of Christ) by Gregory of Nazianzus”, *Tarnovo Literary School* [“Proizvodni sushstestvitelni za oznachavane na litsa v starobulgarskiya i v srednobulgarskiya prevod na Oratio XXXVIII (Slovo na Rozhdestvo Khristovo) ot Grigorii Bogoslov”, *Turnovska knizhovna shkola*], Veliko Tarnovo, Vol. 6, pp. 231–253.
24. *Old Bulgarian Dictionary* : in 2 volumes (1999) [Starobulgarski rechnik : u 2 t.], D. Ivanova-Mircheva, A. Davydov, Zh. Ikononova (eds.), Valentin Trayanov Publishers, Sofia, Vol. I, 1027 p.
25. *Old Bulgarian Dictionary*: in 2 volumes (2009) [Starobulgarski rechnik : u 2 t.], D. Ivanova-Mircheva, A. Davydov, Zh. Ikononova (eds.), Valentin Trayanov Publishers, Sofia, Vol. II, 1325 p.
26. Stoianova, D. F. (2019), “Grammatical Archaisms and Modern Bulgarian Innovations in the Translation of the Catechismos by Iosif Bradaty and its Odessa Copy”, *Annual of Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Philology* [“Shchodo spivzhyttya hramatychnykh arkhayizmiv ta novobolharskykh innovatsiy u pereklati «Katekhizychnykh povchan» Y. Bradatoho ta yoho Odeskomu spysku”, *Godishnik na Sofiiskiya universitet, Filologicheski fakultet*], Sofia, vol. 104, pp. 127–147.
27. Dokulil, M. (1962), *Tvoření slov v češtině*, Academia Publishers, Praha, T. I, 263 p.

Daryna F. STOIANOVA,

Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Associate Professor of General and Slavic Linguistics Department, Odesa I. I. Mechnikov National University; 24/26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine; phone: +38 0669499087; e-mail: darinazakun78@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9741-2519>

NOMINA AGENTIS AND NOMINA ACTORIS IN THE ODESSA COPY OF THE “SMALL CATECHISM” BY THEODOR THE STUDITE FROM THE XVIII CENTURY

Summary. The purpose of this article is to determine the word-formation and lexico-semantic features of the designations nomina agentis and nomina actoris registered in Theodore Studite’s «Small Catechism» and to consider these linguistic units as a means of archaization or modernization (approximation to colloquial language) of the text. The subject of the study is the word-formation and lexico-semantic features of the nouns nomina agentis and nomina actoris. The Odesa copy of the «Small Catechism» is included in collection No. 1/154, kept in the Odesa National Scientific Library. All recorded nouns of nomina agentis and nomina actoris divide by origin into two groups: native Slavic language units and borrowed ones; indigenous Slavic lexemes in each nominative series distribute into groups according to word-formation types. Within word-formation types, lexico-semantic groups are distinguished. The separation of two lexico-semantic groups — names of individuals by type of activity, nature of occupation, profession, and names of individuals by their characteristic principles of behavior — is possible for each word-formation type. The separation of other lexico-semantic groups is optional. It has been established that for Slavic designations of nomina agentis, the most productive word-formation formants are -TEL, -HUK, -EU, unproductive ones are -HUA, *-L, and singular -AV; for the formation of designations of nomina actoris the affix -HUK is most often used, very rarely -AV. The known stylistic differentiation between the literary affix -TEL and the affixes -HUK, -EU, which could participate in the creation of both literary and colloquial elements, does not

implement in the «Small Catechism». The *results* of the study allow us to conclude about a number of factors that could cause this phenomenon. The main of them are features of the content of sermons, individual perception of the language norm by the scribe working on the text, his approach to the selection of vocabulary, and orientation to the specificity of the audience — well-prepared and educated church ministers, monks. Borrowings are represented only by Hellenisms, most of which were assimilated in ancient times. *Prospects* for further research we see in specifying the role of the Church Slavonic language of the Eastern edition in the productivity of these word-formation types.

Key words: Theodore the Studite, «Small Catechism», nomina agentis, nomina actoris, word-formation type, word-formation formant, language norm.

Статтю отримано 23.10.2023 р.